

عامل های موثر بر نگرش کارشناسان کشاورزی خوزستان نسبت به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی

فاطمه پناهی^۱، مجتبی ضیایی مهر^۲

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول
۲- دانش آموخته مدیریت کشاورزی و عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد دزفول

چکیده

خدمات ترویج، آموزش و مشاوره کشاورزی که تاکنون به وسیله بخش دولتی عرضه شده است، به خاطر ناتوانی کارکردهای مورد انتظار، اثربخش نبودن هزینه ها و عدم کارایی موثر آن ها مورد انتقاد گسترده قرار گرفته است؛ در حالی که؛ سازمان ها و تشکل های غیردولتی عرضه کننده خدمات ترویجی و آموزشی کشاورزی، می توانند نقش مهمی در بهبود عرضه ی خدمات کشاورزی برای کشاورزان داشته باشند. این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ روش تحقیق، توصیفی و از نظر امکان کنترل متغیرها، شبه تجربی است. هدف از انجام این پژوهش، شناسایی عامل های تأثیرگذار بر نگرش کارشناسان بخش دولتی استان خوزستان نسبت به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی بود. جامعه آماری این پژوهش دربرگیرنده ۲۰۰ نفر از کارشناسان کشاورزی شاغل در بخش دولتی (سازمان جهاد کشاورزی و مدیریت های وابسته) در سطح استان خوزستان بود. شمار افراد نمونه مورد نظر با استفاده از فرمول کوکران، ۱۲۶ نفر تعیین شد. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق، پرسشنامه بود. روایی ظاهری پرسشنامه با استفاده از روش نظرسنجی از متخصصان مطلوب ارزیابی و پایایی آن نیز با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۹۲ برآورد شد. بر پایه نتایج تحقیق، کارشناسان نگرش مساعدی به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی دارند. طبق تحلیل مسیر، محدودیت های بخش خصوصی در عرضه ی خدمات آموزشی و ترویجی به کشاورزان، بیشترین اثر مستقیم، میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات آموزش و ترویج کشاورزی در کاهش هزینه تولید کشاورزی بیشترین اثر غیر مستقیم و تأثیر نقش های خدمات کشاورزی خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان بیشترین تأثیر کل را در تبیین نگرش به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی نشان می دهد.

نمایه واژگان: ترویج دولتی، خدمات آموزش کشاورزی، خصوصی سازی، ترویج، نگرش کارشناسان.

نویسنده ی مسئول: فاطمه پناهی

رایانامه: fpanahi55@gmail.com

دریافت: ۱۳۹۵/۰۵/۲۷ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۰۱

مقدمه

وسیله بخش دولتی انجام می‌شدند، به خاطر ناتوانی در انجام کارکردهای محوله و اثربخش نبودن هزینه‌ها، کارایی موثر آن‌ها مورد انتقاد گسترده قرار گرفته است و تغییرهای اساسی مانند اصلاح ساختاری، تمرکززدایی و خصوصی سازی را در این برهه از زمان برای ترویج کشاورزی ضرورت بخشیده است (لشگر آرا و حسینی، ۱۳۹۰).

ترویج بخش دولتی در دهه‌های هفتاد و هشتاد میلادی به شدت مورد انتقاد سیاستمداران و اقتصاد دانان کشورهای توسعه یافته واقع شد. عمده تمرکز آنان بر هزینه‌ها و مسائل مالی ترویج بخش دولتی بود. کفایت نداشتن، پایین بودن کیفیت و سازگار نبودن و ارتباط چندان نداشتن محتوای آموزشی با نیازهای ارباب رجوع، محدودیت سازمانی و مدیریتی، پایین بودن سطح توانایی مدیران در تصمیم‌گیری‌های بهینه و بهنگام، افزایش بارانه، تضاد نقش برای کارکنان و خروج نیروهای کیفی موجب انتقاد از ترویج بخش دولتی و آشکار نمودن لزوم بازنگری ترویج شده است (بهتاش و همکاران، ۱۳۸۵).

به طور کلی، کارایی نداشتن ساختارهای خدمات ترویجی، آموزشی و مشاوره‌ای کشاورزی دولتی از چند جهت قابل بررسی است: نخست، منشاء تفکر پیرامون پژوهش و فعالیت‌های مشاوره‌ای در محیط بیرون از مزرعه و بدون تعامل با کشاورزان است و موضوع‌های آموزشی سازگار با نیازهای واقعی کشاورزان نیست. دوم آنکه، ارتباط یک-سویه و بالا به پایین در روند انتقال اطلاعات موجب برقراری ارتباط ناقص بین محقق، مشاور و کشاورز شده و زمینه‌های لازم برای بازخورد تفاهمی و ارتباط دو سویه را به کمترین رسانده است. سومین عامل به نبود عامل‌های انگیزشی در مشاوران کشاورزی و نابهنگام بودن اطلاعات آنان برای تبادل نظر با کشاورزان مربوط می‌شود؛ لذا در بیشتر کشورها، ضرورت راهبردی برای ایجاد بستر لازم برای تکامل تدریجی خدمات مشاوره‌ای کشاورزی، محسوس است (خاتون آبادی و همکاران، ۱۹۹۹).

تشکل‌های غیردولتی عرضه‌کننده خدمات ترویجی و آموزشی کشاورزی، می‌توانند نقش مهمی در افزایش

بخش کشاورزی، یکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین بخش‌های تولیدی و اقتصادی کشور به شمار می‌آید و حمایت از این بخش در بسیاری از کشورهای جهان موضوع بسیار مهمی است. یکی از اصول حمایت از بخش کشاورزی، عرضه‌ی خدمات مناسب و فراگیر به بهره‌برداران این بخش می‌باشد (دیکسون ۱۳۸۲).

به باور اکبری و همکاران (۱۳۸۷)، در جهان امروز، کشاورزی با سرعت فزاینده‌ای در حال دگرگونی است. پیشرفت‌های فناوری و ملاحظات اقتصادی را می‌توان علت اصلی این تغییر و دگرگونی دانست. تحول در نظام اطلاعات و فناوری امروز و تغییرهای ایجاد شده در زیرساخت‌های اجتماعی کشورها، همه بخش‌های اجتماعی و اقتصادی را در معرض تغییر قرار داده است به طوری که انقلابی عظیم در حجم اطلاعات و دانش تولیدی و فنون کاربردی آن و نیز سازوکارهای ارتباطی توزیع‌کننده اطلاعات در سطح جهان در حال بروز است؛ از این رو، بخش کشاورزی و زیربخش‌های آن مانند خدمات فنی، مشاوره‌ای و ترویجی نیز به پیروی از این دگرگونی، دچار دگرگونی شده‌اند؛ از سویی دیگر، از آنجا که اطلاعات و دانش در سازوکارهای تولید و بازاریابی بخش کشاورزی به عنوان عامل‌های مهم، همپای دیگرعامل‌ها؛ مانند زمین، نیروی کار و سرمایه عمل می‌کنند، دگرگونی‌های صورت گرفته بر ساختار و کارکرد خدمات کشاورزی به عنوان تأمین‌کننده و آسان‌کننده کارکرد بهینه این عامل‌های مهم در بخش کشاورزی تأثیرگذار بوده‌اند.

ترویج کشاورزی، عنصر مهمی از زیربخش‌های نظام دانش و اطلاعات کشاورزی به شمار می‌آید و به لحاظ ارتباط و تعامل با محققان و کشاورزان، دو نقش ارتباطی و آسان‌گری را ایفا می‌کند. در حال حاضر بسیاری از پژوهشگران و صاحب‌نظران ترویج ارتباط میان تحقیق و ترویج با کشاورزان را در ایران ضعیف ارزیابی می‌کنند (صدیقی و بگلریان، ۱۳۸۳).

به رغم اهمیت فراوان بخش کشاورزی در اشتغال‌زایی، تولید، درآمد و برآورد نیازهای جامعه، خدمات ترویج، آموزش و مشاوره کشاورزی که تا کنون به

حل‌هایی برای ایجاد نظام‌های خدمات رسانی ساده، فراگیر و مشتری‌محور است که بتواند ضمن عرضه خدمات مؤثر و کارا به طیف گسترده‌ی جامعه کشاورزان، رضایت‌مندی آنان را نیز از این‌گونه نظام‌ها و خدمات عرضه شده توسط آنها، به عنوان مشتریان این نظام، محور کار خود قرار داده و هدف اصلی برنامه ریزی‌های خود را تأمین هر چه بیشتر نیازهای خدماتی بهره‌برداران در کوتاه مدت و افزایش سطح پوشش خدمات قابل عرضه در بلندمدت قرار دهند (آلبرت، ۲۰۱۳).

نظام خدمات رسانی کشاورزی در کشور به خاطر مسائلی که در رابطه با عرضه خدمات از سوی بخش دولتی مطرح می‌باشد، با چالش‌ها و نارسایی‌هایی روبه‌رو می‌باشد. این چالش‌ها، لزوم بازنگری در الگوهای عرضه خدمات کشاورزی از سوی بخش دولتی را برای ایجاد شرایطی برای مشارکت بیشتر بخش خصوصی در این زمینه نشان می‌دهد (شیعه، ۱۳۷۲).

مشارکت بخش خصوصی، رهیافت جدیدی بوده که هدف آن چیرگی بر محدودیت‌های نهادی و رفع نارسایی‌های بودجه‌ای، بهره‌گیری از نیروهای جوان و متخصص در بخش خصوصی افزون بر توسعه منابع انسانی و همچنین امکان توسعه کمی خدمات با توجه به گستردگی کشتزارها و شمار بالای بهره‌برداران کشاورزی است (پناهی و ضیایی مهر، ۲۰۱۵).

به گزارش معاونت طرح و برنامه ریزی جهاد کشاورزی استان همدان (۱۳۸۵)، ماهیت درازمدت برنامه‌های خدمات رسانی به کشاورزان و بار مالی این برنامه‌ها، هزینه سنگینی را بر بودجه مالی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه وارد ساخته است، از سوی دیگر نارسایی‌های بودجه‌ای که بسیاری از کشورها با آن درگیر بوده‌اند موجب شده که آنها به دنبال راه‌های دیگری برای تأمین هزینه این‌گونه برنامه‌ها باشند؛ از این رو، مشارکت بخش خصوصی، رهیافت جدیدی بوده که هدف آن چیرگی بر محدودیت‌های نهادی است که دسترسی کشاورزان به دانش و افزایش بهره‌وری فناوری را محدود می‌کند. این محدودیت‌ها شامل ارتباط ضعیف با سطح میدانی و کشاورزان، حضور نداشتن کارشناسان فنی و تخصصی در سطح میدانی، کمبود نیروی انسانی متخصص

پوشش خدمات کشاورزی برای کشاورزان، بهبود دانش و مهارت تولیدکنندگان بخش کشاورزی، تسریع و آسانگری در انتقال یافته‌های آموزشی، علمی و تحقیقاتی به بخش کشاورزی، افزایش کمی و کیفی بازده تولید در واحدهای بهره‌برداری و کاهش هزینه‌ها، افزایش درآمد و بهبود سطح زندگی کشاورزان و نیز جلب مشارکت بخش غیردولتی در انجام فعالیت‌های بخش کشاورزی داشته باشد (ضیایی مهر و پناهی، ۱۳۹۵).

گارفورت و کیساری مأموریت خدمات ترویجی و آموزشی را افزایش دسترسی کشاورزان به اطلاعات، دانش و فناوری‌های جدید از طریق یک نظام ترویجی غیر متمرکز کارا، علمی و پایدار بیان کرده‌اند و بر این باورند که عرضه‌ی این خدمات به طور معمول با دخالت بخش خصوصی در سیاست‌های دولتی صورت می‌پذیرد. از آنجایی که یکی از مسئولیت‌های اصلی خدمات مشاوره‌ای، انتقال دانش و اطلاعات به کشاورزان می‌باشد، این مشاوران به انتقال دانش فنی، مهارت‌های نوین و مدیریت مزرعه به کشاورزان کمک می‌کنند (کلانتری، ۱۳۸۴).

نتایج تحقیقات پرشمار دیگری، چالش‌های مرتبط با سیاستگذاری، برنامه ریزی، سازماندهی و عرضه‌ی خدمات ترویجی، مشاوره‌ای و فنی کشاورزی را عامل‌هایی مانند تمایل و تأکید دولت‌ها بر کشاورزی تجاری و محصولات نقدی، نبود برنامه و اهداف مشخص و همچنین نبود برنامه‌های عملیاتی برای اجرا می‌دانند؛ از سوی دیگر، مسائلی مانند نبود انعکاس مسائل مخاطبان در بازخورد اطلاعات ترویجی، مشاوره‌ای و فنی کشاورزی، نبود هماهنگی بین زیرمجموعه‌ها، ناهمسازی برنامه‌های ترویجی و مشاوره‌ای با نیازهای مخاطبان، شمار کم مروجان و مشاوران در مقایسه با شمار زیاد کشاورزان، مالکیت زمین، راهبردها و زیرساخت‌های ضعیف بازار و در نهایت، کمبود وسایل حمل و نقل، عرضه‌ی خدمات ترویجی، مشاوره‌ای و فنی کشاورزی را با چالش‌های عمده‌ای روبه‌رو ساخته است (اسکندری و همکاران، ۱۳۸۷).

سودمندی نظام‌های خدمات رسانی کشاورزی در گرو افزایش تحقیقات در زمینه پیچیدگی نظام‌ها و ارائه راه

و خدماتی کشاورزی به سازمانهای غیرانتفاعی، انتفاعی، غیردولتی، بخش خصوصی، مؤسسات تولید و توزیع کننده نهاده‌های کشاورزی اشاره کرد

روش شناسی

این پژوهش برابر با هدفی که دنبال می‌کند، یک بررسی کاربردی است که به صورت پیمایشی و با استفاده از روش توصیفی انجام میشود. جامعه آماری در برگیرنده ۲۰۰ نفر از کارشناسان کشاورزی شاغل در بخش دولتی (سازمان جهاد کشاورزی استان خوزستان و مدیریت های وابسته) است. در تحقیق حاضر از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با نسبت متناسب استفاده شد. با توجه به فرمول کوکران، شمار افراد نمونه مورد بررسی ۱۲۶ مورد تعیین شد.

برای گردآوری اطلاعات، از دو شیوه استفاده شد: در آغاز مرور اسناد، مدارک، کتاب‌ها، مجله‌های علمی و منابع اینترنتی انجام گرفت و از نتایج بررسی‌های پیشین در زمینه موضوع تحقیق، برای شناسایی متغیرها و فرضیه‌های تحقیق استفاده شد. در بررسی میدانی، برای به دست آوردن اطلاعات مورد نیاز، با استفاده از پرسشنامه، مشاهده و مصاحبه نسبت به گردآوری اطلاعات لازم برای دستیابی به هدف‌ها و پاسخ پرسش‌های تحقیق اقدام شد. برای سنجش روایی پرسشنامه، به منظور نظر خواهی از استادان و کارشناسان فعال در این زمینه درباره نوع پرسش‌ها، چندین نسخه پرسشنامه در اختیار آنها قرار گرفت؛ پس از دریافت نظرها و انجام اصلاحات لازم، پرسشنامه اصلاحی در اختیار استادان و کارشناسان قرار گرفت و از نظرهای اصلاحی دریافت شده در تدوین نسخه نهایی پرسشنامه استفاده شد. سپس، برای سنجش پایایی آن نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد؛ بدین منظور، در آغاز ۳۰ نسخه از پرسشنامه را در شهرستان اندیمشک تکمیل کرده و با استفاده از نرم افزار SPSS ۱۹ ضریب آلفای کرونباخ (۰/۹۲) محاسبه شد.

متغیر وابسته در این تحقیق، شامل میزان نگرش کارشناسان به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی و متغیرهای مستقل نیز شامل ویژگی‌های

در سطح کشتزارها، کندی فرآیند گردش اطلاعات و دانش فنی بین تولیدکنندگان و مراکز تحقیقاتی، محدودیت سطح پوشش خدمات ترویجی، مشاوره‌ای و آموزشی کشاورزان، نابسامانی عرضه نهاده‌های کشاورزی، ارتباط ضعیف تحقیقات با ترویج کشاورزی، خدمات ناهماهنگ و غیرمشارکتی عرضه مدار، سطح بالای دیوانسالاری در حین عرضه خدمات، پاسخگویی کم به نیازهای کشاورزان و کمبود مسئولیت پذیری مالی و عملکردی است. بنابراین هدف اساسی از ایجاد این گونه تشکل‌ها، توسعه نظام عرضه‌ی خدمات مهندسی تقاضا محور، ارباب رجوع محور و کشاورز محور، به ویژه در هدف‌گیری توسعه منطقه‌ای می‌باشد.

با توجه به کمبودهای دولت در زمینه خدمات رسانی منسجم به طیف گسترده کشاورزان، باید اذعان داشت که جامعه بهره‌برداران بخش کشاورزی به عنوان مهم‌ترین بخش از مجموعه نظام کشاورزی مطرح می‌باشند که در صورت حمایت از این بخش در راستای توانمندسازی آنان می‌توان به توسعه پایدار این بخش امیدوار بود که این حمایت‌ها می‌تواند به صورت مستقیم با اعطای اعتبارات و بهبود شرایط زندگی، رفاهی و فرهنگی آنان و نیز به صورت غیر مستقیم از راه عرضه خدمات حمایتی ترویجی، آموزشی و مشاوره‌ای فراگیر و مؤثر کشاورزی صورت گیرد. هدف اصلی این پژوهش "شناسایی عامل‌های تأثیرگذار بر نگرش کارشناسان بخش دولتی استان خوزستان نسبت به خصوصی سازی خدمات ترویج و مشاوره کشاورزی" است.

هدف‌های اختصاصی نیز شامل؛ "تعیین ویژگی‌های فردی، اقتصادی، حرفه‌ای و اجتماعی کارشناسان بخش کشاورزی، تبیین سطح نگرش کارشناسان بخش دولتی و شناسایی بازدارنده‌ها و محدودیت‌های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات آموزشی، ترویجی و مشاوره‌ای به کشاورزان" می‌باشد.

منظور از خصوصی سازی خدمات کشاورزی، بهره‌گیری از مجموعه سیاست‌ها، راهبردها، فعالیت‌ها و راهکارهایی است که منجر به تجدید ساختار و سازماندهی مالی و مدیریتی خدمات مربوط به کشاورزی گردد. در این راستا می‌توان به واگذاری و تفویض مسئولیت مالی

خوزستان، با توجه به میزان میانگین رتبه ای در سطح متوسطی برآورد شد و نیز میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی آنها از دیدگاه کارشناسان در حد متوسط برآورد شده بود؛ از سوی دیگر، میزان تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان (خریداران) از دیدگاه کارشناسان و با توجه به میزان میانگین رتبه ای در حد بالایی بود (جدول ۱).

با توجه به جدول شماره ۱، از دیدگاه پاسخگویان، میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزشی در کاهش هزینه تولید کشاورزی در حد متوسط و نیز بیشتر کارشناسان مورد بررسی دارای نگرش متوسطی به رهیافت های عملیاتی ساختن خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی بودند. همچنین، با توجه به سطح میانگین رتبه ای، میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه و مدیریت منابع انسانی در حد متوسط و میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات به کشاورزان نیز در حد متوسطی برآورد شد.

فردی، شغلی و نگرشی است. داده های این تحقیق با استفاده از روش ها و شاخص های آمار توصیفی شامل فراوانی، میانگین رتبه ای، انحراف معیار و در بخش آمار تحلیلی به منظور شناسایی بازدارنده ها و محدودیت های بخش دولتی در عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. همچنین، به منظور بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر سطح نگرش کارشناسان نسبت به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی از رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام بهره گرفته شد.

بحث و نتیجه گیری

ویژگی های فردی، شغلی و نگرشی کارشناسان بخش دولتی

نخستین هدف پژوهش، شناسایی ویژگی های کارشناسان بخش دولتی در استان خوزستان بود که نتایج آن در جدول ۱، آمده است. همان طور که در جدول ۱ قابل مشاهده است، میانگین سنی کارشناسان کشاورزی بخش دولتی استان خوزستان حدود ۳۸ سال و میانگین پیشینه کاری آنان نیز حدود ۱۳ سال می باشد. میزان رضایت شغلی کارشناسان بخش دولتی استان

جدول ۱- توزیع فراوانی بر حسب ویژگی های کارشناسان

متغیرهای تحقیق	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
سن (سال)	۳۸/۰۲	۱۰/۱۳۱	۲۲	۵۹
پیشینه کاری (سال)	۱۲/۹۴	۹/۶۹۲	۱	۳۱
میزان رضایت شغلی	۳/۴۴	۱/۰۸۵	-	-
میزان منابع مالی تأمین کننده خصوصی سازی خدمات	۳/۶۱	۱/۱۵۳	-	-
میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی آنها	۳/۴۰	۱/۰۴۰	-	-
رهیافت های عملیاتی ساختن خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی	۳/۳۹	۸/۴۸	-	-
میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزشی در کاهش هزینه تولید کشاورزی از دیدگاه کارشناسان	۳/۴۸	۱/۰۳۳	-	-
میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات به کشاورزان از دیدگاه کارشناسان	۳/۵۰	۱/۰۷۵	-	-
میزان تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان (خریداران)	۴/۰۲	۱/۳۸۳	-	-
میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش دولتی در زمینه عرضه خدمات به کشاورزان	۴/۱۲	۱/۰۸۵	-	-
میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه و مدیریت منابع انسانی	۳/۶۳	۱/۰۷۱	-	-
ابعاد مختلف خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی	۲/۳۰	۰/۹۱۳	-	-

منبع: یافته های تحقیق

مکانیزاسیون، خدمات ترویجی و مشاوره بیمه کشاورزی بخش خصوصی در حد بالا می باشد، که این نتیجه گویای آن است که از دیدگاه کارشناسان بخش دولتی استان خوزستان، با توجه به شرایط و محدودیت های مالی، سازمانی و به ویژه محدودیت نیروی انسانی متخصص در بخش دولتی، بخش خصوصی می تواند گزینه مناسبی برای چیرگی بر محدودیت های بخش دولتی در فراهم کردن خدمات مناسب و فراگیر ترویجی و آموزشی برای طیف گسترده فعالان بخش کشاورزی محسوب شود.

سطح نگرش کارشناسان بخش دولتی نسبت به خصوصی سازی از هدفهای دیگر پژوهش، بررسی سطح نگرش کارشناسان نسبت به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی می باشد که در سه بعد از جمله بخش مکانیزاسیون (با ۹ گویه)، ترویج کشاورزی (با ۹ گویه) و مشاوره بیمه کشاورزی (با ۹ گویه) مورد بررسی قرار گرفتند.

بر پایه نتایج عرضه شده در جدول شماره ۲، نگرش کارشناسان نسبت به خدمات آموزشی در زمینه

جدول ۲- نگرش پاسخ گویان نسبت به ابعاد خصوصی سازی

ردیف	گویه	۱	۲	۳	۴	۵	میانگین هر گویه	میانگین سازه	وضعیت سازه
خدمات آموزشی در زمینه مکانیزاسیون	سامان دهی برای استفاده بهینه از توان سخت افزاری و نرم افزاری	۴	۱۴	۳۷	۵۰	۲۱	۳/۵۶	بالا	۳/۴۴
	حمایت مالی و اعتباری برای خرید و تجهیز ماشین ها و ادوات کشاورزی	۴	۱۵	۲۴	۵۱	۳۲	۳/۷۳		
	ایجاد نظام ارزیابی برای رقابت بین شرکت ها و تشکل ها	۶	۱۵	۳۹	۵۱	۱۵	۳/۴۳		
	حمایت قانونی و سازمانی برای آسانگری تشکیل تشکل مکانیزاسیون	۹	۱۵	۳۴	۵۲	۲۱	۳/۴۰		
	سازگار سازی نظام بهره برداری مکانیزاسیون با نظام بهره برداری از زمین	۹	۱۹	۴۹	۳۸	۱۱	۳/۱۸		
	فرهنگ سازی برای جلب و بهبود نگرش کشاورزان (خریداران)	۱۰	۱۴	۴۱	۴۳	۱۸	۳/۳۶		
	سامان دهی بازار برای اقتصادی شدن خدمات برای کشاورزان	۹	۱۴	۳۶	۳۳	۳۴	۳/۴۵		
	تلاش برای از بین بردن دید منفی در بخش دولتی	۱۰	۱۶	۳۶	۴۵	۱۹	۳/۳۷		
	عرضه معافیت های مالیاتی	۹	۱۴	۳۶	۳۳	۳۴	۳/۵۵		
	خدمات ترویجی	پرهیز از سیاسی کاری	۴	۹	۳۰	۵۱	۳۲		
دادن امتیاز توزیع نهاده		۵	۱۲	۳۶	۴۹	۲۴	۳/۶۰		
حمایت سازمانی و قانونی از بخش خصوصی با ایجاد بسته های حمایتی		۶	۱۷	۳۳	۵۳	۱۷	۳/۴۶		
تدوین و اجرای خدمات جنبی برای خریدارگرایی		۷	۱۷	۴۲	۴۶	۱۴	۳/۳۴		
ایجاد سازوکارهای نظارتی متناسب با نیازهای اطلاعاتی کشاورزان		۶	۲۳	۳۸	۴۱	۱۸	۳/۳۵		
طرح معافیت های مالیاتی برای شرکت های خصوصی ترویج		۱۰	۱۷	۳۹	۳۶	۲۴	۳/۳۷		
استفاده از کارشناسان بومی با تجربه برای جلب نظر کشاورزان		۹	۱۲	۱۹	۵۰	۳۶	۳/۳۷		
ایجاد شرکت های خصوصی خدمات ترویجی		۱۱	۱۸	۳۲	۴۳	۲۲	۳/۳۷		
سرمايه گذاري بخش خصوصی عرضه دهنده خدمات ترویجی برای تهیه ابزارهای آموزشی به روز		۱۵	۲۲	۳۳	۳۳	۱۴	۲/۹۸		
مشاوره بیمه کشاورزی		اطلاع رسانی، اشاعه فرهنگ بیمه در بین بیمه گران و بیمه پذیران	۱	۱۷	۳۲	۵۲	۲۴	۳/۶۴	بالا
	فراهم کردن زمینه رقابت بخش خصوصی با کمک به گسترش بیمه اختیاری	۵	۱۴	۴۴	۴۷	۱۶	۳/۴۴		
	توسعه و تعمیم بیمه کشاورزی به محصول هایی که دارای ارزش تجاری و باهدف ۱۸	۱۸	۴۱	۴۳	۱۹	۱۸	۳/۴۲		
	بازگانی تولید می شوند								
	طراحی رویه هایی، که بیمه گر بخش خصوصی را از لحاظ مالی مسئول عملکرد ۷	۷	۲۴	۵۳	۳۴	۸	۳/۱۰		
	خود معرفی کند								
	ایجاد کمیته های برای نظارت بر کار بخش خصوصی در برآورد منصفانه خسارت ۸	۸	۱۳	۲۷	۴۶	۳۲	۳/۶۴		
	تعدیل حمایت های مالی و کاهش تدریجی سهم دولت در صنعت بیمه کشاورزی ۸	۸	۲۱	۴۴	۳۹	۱۴	۳/۲۴		
	عرضه مدل های مناسب برآورد دقیق آسیب و زیان با امید به حضور بخش خصوصی ۸	۸	۲۰	۳۶	۴۴	۱۸	۳/۳۵		
	همکاری مراکز پژوهشی و دانشگاهی در زمینه بررسی عامل های مؤثر بر پذیرش ۱۵	۱۵	۱۹	۳۶	۴۳	۱۳	۳/۱۶		
بیمه از سوی بهره برداران بخش کشاورزی									
کاهش هزینه های اجرایی بیمه با استخدام بازرسان فصلی ۱۳	۱۳	۲۰	۳۹	۳۵	۱۹	۳/۲۱			

*-۰ بسیار پایین، ۱-۲ پایین، ۳-۲ متوسط، ۴-۳ بالا، ۵-۴ بسیار بالا. منبع: یافته های تحقیق

آمده نشان می دهد که داده ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند (آزمون بارتلت = $1201/44$ ، معنا داری = $0/000$ ، $KMO=0,71$ ، بر پایه جدول ۳، شمارعامل های معنا دار آماري که می توان از آنها برای تحلیل و تفسیر استفاده کرد، دو عامل بیان شده که مقدار ویژه آنها بالاتر از ۱ می باشد؛ این دو عامل، در مجموع، $57/424$ درصد از واریانس کل را تبیین می کنند.

نتایج تحلیل عاملی بازدارنده ها و محدودیت های بخش دولتی در عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان برای گروه بندی متغیرها در زیر مجموعه عامل ها، از تحلیل عاملی بهره گرفته شد. در این تحقیق، رابطه متغیرهای تحقیق در ماتریس همبستگی ارزیابی شد. به منظور بررسی مناسب بودن داده ها برای تحلیل عاملی، از آزمون بارتلت و KMO بهره گیری شد. نتایج به دست

جدول ۳- بررسی مقدار ویژه در تحلیل عاملی

عامل	مقدار ویژه عامل	درصد کل واریانس تبیین شده از عامل	درصد تجمعی
اول	۲/۰۴۹	۲۹/۲۷۸	۲۹/۲۷۸
دوم	۱/۹۷۰	۲۸/۱۳۶	۵۷/۴۲۴
جمع		۵۷/۴۲۴	

منبع: یافته های تحقیق

جدول ۴- بازدارنده ها و محدودیت های مؤثر در عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان در قالب عامل های اصلی پس از چرخش عاملی

عامل	بار عاملی مرجع
ناتوانی بخش دولتی در توسعه عرضه خدمات فراگیر و متناسب با نیاز کشاورزان	۰/۸۴۴
تناسب کمتر خدمات بخش دولتی با شرایط و نیازهای بهره برداران	۰۰/۸۲۶
بی توجهی به شرایط محلی و ضعف در راستای توسعه نهادی، ظرفیت سازی و شبکه سازی در بخش کشاورزی	۰/۷۳۰
ناتوانی بخش دولتی در پاسخگویی مطلوب به نیازهای متنوع و روز افزون کشاورزان	۰/۷۳۶
بازدارنده های اقتصادی، سازمانی و نیروی انسانی بخش دولتی	۰/۶۷۶
محدودیت نیروی انسانی تحصیلکرده در بخش دولتی	۰/۶۷۰
تنوع فعالیت های کشاورزی و گستره زیاد اراضی کشاورزی	۰/۶۵۲
هزینه بالای خدمات کشاورزی و نارسایی در تأمین بودجه	
محدودیت های مدیریتی و سازمانی بخش دولتی	

منبع: یافته های تحقیق

توسعه نهادی، ظرفیت سازی و شبکه سازی در بخش کشاورزی "می باشد؛ ولی همبستگی آن با توجه به میزان بار عاملی مرجع، با گویه "تناسب کمتر خدمات بخش دولتی با شرایط و نیازهای بهره برداران" بیشتر می باشد، لذا در این تحقیق، عامل « ناتوانی بخش دولتی در توسعه عرضه خدمات فراگیر و متناسب با نیاز کشاورزان » نامگذاری شد که با یافته رحامین (۲۰۰۲)، همخوانی دارد در این زمینه ابراهیمی (۱۳۸۵) و کرمی دهکردی (۲۰۱۴)، بیان می کنند که بخش دولتی در ارائه خدمات آموزشی ترویجی و مشاوره ای به مخاطبان خود با در دسترس نداشتن مکان های

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول (۴)، دو عامل زیر به عنوان بازدارنده ها و محدودیت های مؤثر در عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان در بخش دولتی نقش دارد؛

عامل اول: ناتوانی بخش دولتی در توسعه و فراهم کردن خدمات کافی و مناسب بر پایه نیاز کشاورزان می باشد، که شامل گویه های از جمله، "تناسب کم خدمات بخش دولتی با شرایط و نیازهای بهره برداران، ناتوانی بخش دولتی در پاسخگویی مطلوب به نیازهای متنوع و روز افزون کشاورزان و بی توجهی به شرایط محلی و ضعف در راستای

زمینه زمانی (۱۳۸۰) و پناهی و ضیایی مهر (۲۰۱۵)، بیان می کنند؛ نظام کشاورزی دولتی با چالش های بسیاری از جمله محدودیت منابع مالی، کمبود نیروی انسانی متخصص با توجه به شمار زیاد بهره برداران کشاورزی و نیز گستره زیاد اراضی کشاورزی مواجه می باشد.

نتایج بررسی ارتباط بین متغیرهای تحقیق با نگرش کارشناسان به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق با توجه به مقیاس هر کدام، نسبت به محاسبه ضریب های همبستگی بین آنها و بررسی سطوح معناداری آن ها اقدام شد. در جدول (۵)، متغیرها، ضریب های همبستگی و سطوح معناداری آن ها آمده است.

مناسب آموزشی و ابزار و تجهیزات مورد نیاز روبه رو است. عامل دوم: محدودیت های اقتصادی، سازمانی و منابع انسانی بخش دولتی است؛ که شامل گویه های "محدودیت نیروی انسانی تحصیل کرده در بخش دولتی، تنوع فعالیت های کشاورزی و گستره زیاد اراضی کشاورزی، هزینه بالای خدمات کشاورزی و نارسایی تأمین بودجه و محدودیت های مدیریتی و سازمانی بخش دولتی" می باشد که همگی به گونه ای به محدودیت مدیریتی و سازمانی ارتباط پیدا کرده و لذا؛ عنوان «محدودیت های اقتصادی، سازمانی و منابع انسانی» نامگذاری شده است، که با یافته حجازی (۱۳۷۴)، محمودی کرم جوان (۱۳۸۲) و معاونت طرح و برنامه ریزی جهاد کشاورزی استان همدان (۱۳۸۵)، هماهنگ می باشد؛ در این

جدول ۵- همبستگی متغیرهای تحقیق با متغیر نگرش کارشناسان به خصوصی سازی ترویج و آموزش کشاورزی

متغیر اول	متغیر دوم	اسپیرمن	کندال	سطح معنی داری
نگرش به خصوصی	سن	-۰/۰۳۶		۰/۶۸۶
سازمانی	پیشینه کاری	-۰/۰۲۸		۰/۷۵۵
سازمانی	میزان منابع مالی تأمین کننده خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی	۰/۴۰۳**		۰/۰۰۰
ترویج و آموزش	میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی آن ها	۰/۴۷۵**		۰/۰۰۰
کشاورزی	رهیافت های عملیاتی ساختن خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی	۰/۳۴۳**		۰/۰۰۰
کشاورزی	میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید کشاورزی	۰/۴۲۸**		۰/۰۰۰
کشاورزی	میزان رضایت شغلی	۰/۶۳**		۰/۰۰۰
کشاورزی	میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی	۰/۴۹۱**		۰/۰۰۰
کشاورزی	میزان تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی بخش خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان	۰/۴۸۵**		۰/۰۰۰
کشاورزی	میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش دولتی در زمینه عرضه خدمات	۰/۳۲۶**		۰/۰۰۰
کشاورزی	میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه و مدیریت منابع انسانی	۰/۴۱۸**		۰/۰۰۰
کشاورزی	ابعاد مختلف خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی	۰/۲۵۵**		۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق

** : سطح معنی داری ۰/۰۱ * : سطح معنی داری ۰/۰۵

عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان، میزان تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی بخش خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان، میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش دولتی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان، میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات کشاورزی در توسعه و مدیریت منابع انسانی، ابعاد مختلف خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی، در سطح ۵٪ با متغیر نگرش کارشناسان به خصوصی سازی خدمات کشاورزی، ارتباط مثبت و معنی داری وجود دارد.

بر پایه اطلاعات مندرج جدول شماره (۵)، همان طور که نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن و کندال تائو نشان می دهند، بین متغیرهای منابع مالی تأمین کننده خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی، میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی خدمات کشاورزی، رهیافت های عملیاتی ساختن خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی، میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید کشاورزی، میزان رضایت شغلی، میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه

که متغیرهایی مانند منابع مالی تأمین کننده خدمات، ابعاد خدمات کشاورزی، نقش های خدمات کشاورزی و جنبه های خدمات کشاورزی از جمله مواردی هستند که به باور کارشناسان، می توانند در پذیرش خدمات بخش خصوصی توسط کشاورزان تأثیرگذار باشند که این نتیجه با یافته های پژوهش، هم سومی باشد.

ضیایی مهر و پناهی (۱۳۹۴)، ضیایی مهر و پناهی (۱۳۹۵) و فرخی و همکاران (۱۳۸۴)، بیان کردند، در صورتی که پوشش خدمات ترویجی و مشاوره ای بخش خصوصی در بین مناطق کشاورزی بیشتر شود و نیز در صورت برگزاری مرتب و مدون دوره های آموزشی فنی برای کشاورزان می توان به توسعه منابع انسانی فعال در بخش کشاورزی دست یافت که این یافته با نتایج آورده شده در جدول ۵ همخوانی دارد؛ از سوی دیگر، بهتاش و همکاران (۱۳۸۵)، نیز بر این باورند که از دیدگاه کارشناسان بخش دولتی، جنبه های مختلف خدمات کشاورزی مانند نقش آفرینان و فعالان نظام خدمات رسانی از لحاظ زیر نظام تأمین کننده خدمات (کارشناسان بخش خصوصی)، تأثیر شایان توجهی در پذیرش این خدمات در جامعه کشاورزان دارند، که این یافته را می توان هماهنگ با نتایج به دست آمده در این پژوهش دانست و همچنین غفاری (۱۳۹۰)، بیان داشت که از دیدگاه کارشناسان، منابع مالی تأمین کننده خدمات کشاورزی، ارتباط مثبت و معنی داری با خصوصی سازی خدمات ترویج کشاورزی دارد که این یافته نیز با نتایج تحقیق همخوانی دارد. صدیقی و بگلریان (۱۳۸۳)، همچنین در پژوهشی نشان دادند، بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی برای بسترسازی مناسب برای خصوصی سازی و نیز رهیافت های اجرایی سازی خصوصی سازی خدمات ترویج کشاورزی از جمله متغیرهایی هستند که از دیدگاه کارشناسان بخش دولتی در خصوصی سازی ترویج کشاورزی مؤثر هستند که این نتیجه، هماهنگ با یافته های تحقیق می باشد.

نتایج برآورد عامل های مؤثر بر نگرش به خصوصی سازی خدمات کشاورزی

به منظور شناسایی متغیرهای مؤثر بر سطح نگرش کارشناسان نسبت به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی از تحلیل آماری رگرسیون چند گانه به شیوه گام به گام استفاده شد که نتایج آن در جدول ۶

در این زمینه، چیدری و همکاران (۱۳۸۶)، بر این باورند که خدمات مشاوره بخش خصوصی تأثیر شایان توجهی در افزایش دانش فنی و مهارت های حرفه ای کشاورزان و به بیان دیگر، تأثیر مثبتی در توسعه و مدیریت منابع انسانی در بخش کشاورزی دارند. قبله (۱۳۹۴)، نیز در بررسی زمینه ها و امکانات خصوصی سازی خدمات مشاوره و ترویج کشاورزی در ایران از دیدگاه مسئولان و کارشناسان بیان کرد که کاهش دخالت دولت و تضمین سود و سرمایه بخش خصوصی می تواند مهم ترین راه کار موجود در زمینه اجرای سیاست خصوصی سازی خدمات کشاورزی باشد و کاهش هزینه های دولت، مهم ترین تأثیر مثبت خصوصی سازی خدمات کشاورزی در کشور است؛ همچنین، خرد بودن اراضی و بالا بودن جمعیت کشاورزان خرده پا، از بازدارنده های مهم مشارکت بخش خصوصی در کشور به شمار می آید؛ از سوی دیگر، نتایج پژوهش گویای آن بود که رهیافت سازمان های ترویج کنترل شده بوسیله کشاورزان، سودمندترین رهیافت قابل اجرا در کشور می باشد. انجام ترویج توسط بخش خصوصی نیز همسان پروژه های مختلف واگذار شده از سوی دولت به بخش خصوصی، از جمله مهم ترین روش تعدیل هزینه های ترویج دولتی است که این نتایج هماهنگ با نتایج به دست آمده در جدول ۵، می باشد؛ از سوی دیگر، احمدی (۱۳۹۳)، بر این باور است که جنبه های اجتماعی و اقتصادی بخش خدمات کشاورزی خصوصی، از جمله ویژگی های اقتصادی- اجتماعی خدمات کشاورزی و نیز اثرگذاری های اجتماعی ناشی از خدمات کشاورزی بیشترین نقش را در پذیرش نوآوری های نوین در جامعه کشاورزان دارد که این یافته را می توان هماهنگ با نتایج به دست آمده در این پژوهش دانست.

لشکر آرا و حسینی (۱۳۹۰)، در پژوهشی پیرامون راهکارهای مناسب خدمات رسانی ترویج خصوصی نشان دادند، توجه به جنبه های خدمات کشاورزی از جمله نقش آفرینان و فعالان نظام خدمات رسانی از لحاظ زیر نظام تأمین کننده خدمات (سازمان های ترویجی کشاورزان و مشاوران خصوصی) و همچنین، شیوه، شکل و سازوکار خدمات دهی راهکارهای مناسبی از دیدگاه کارشناسان ترویج به شمار می آیند که این یافته، هماهنگ با نتایج به دست آمده در جدول ۵ می باشد. همچنین خاتون آبادی (۱۳۸۷)، بر این باور است

مجموع، ۵۷/۳ درصد از تغییرهای متغیر وابسته را تبیین می کنند. برای مقایسه اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از ضریب های استاندارد شده "استفاده شده که بر این پایه، متغیر "میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان" مهم ترین عامل در پیش بینی تغییرهای متغیر وابسته بوده است (Beta=۰,۳۹۸) و معادله رگرسیونی بدین صورت است.

$$20.13 + .927 X1 + 1.226 X2 + .787 X3 - .622 X4 = Y$$

آمده است؛ از این رو، نتایج نشان می دهد، متغیرهای "میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان، میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی خدمات کشاورزی، میزان تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی بخش خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان و در نهایت، میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید کشاورزی" در

جدول ۶- یافته های به دست آمده از تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام

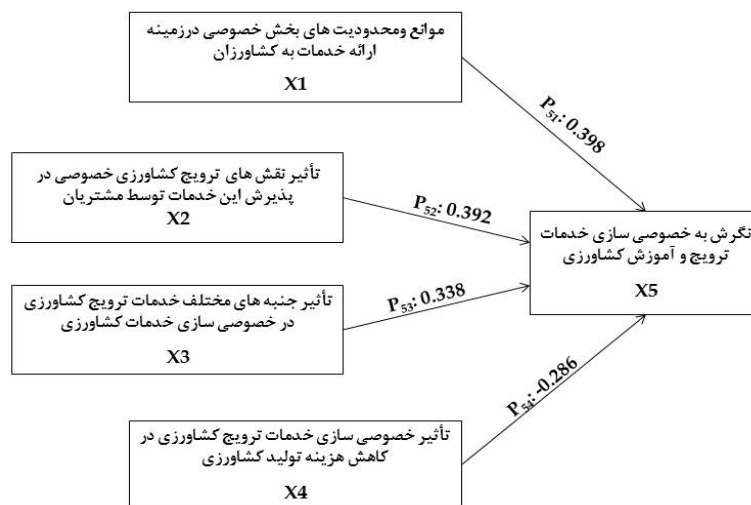
متغیرهای مستقل وابسته	B	SEB	Beta	t	sig
میزان تأثیر بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی	۰/۹۲۷	۰/۱۷۲	۰/۳۹۸	۵/۳۷۸	۰/۰۰۰
میزان تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی بخش خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان	۱/۲۲۶	۰/۳۳۳	۰/۳۹۲	۳/۶۸۲	۰/۰۰۰
میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی خدمات کشاورزی	۰/۷۸۷	۰/۲۲۹	۰/۳۳۸	۳/۴۴۰	۰/۰۰۱
میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید	۰/۶۲۲	۰/۲۴۲	۰/۲۸۶	۲/۵۷۵	۰/۰۱۱
عرض از مبدأ	۲۰/۱۱۳	۵/۸۹۹	-	۳/۴۰۹	۰/۰۰۱

F=40/594 R²Adj=0/559 R²=0/573 R=0/757

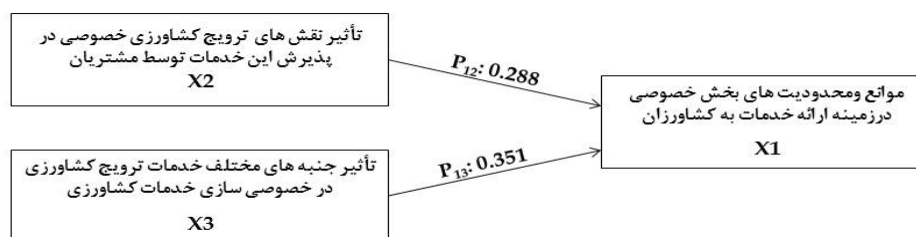
منبع: یافته های تحقیق

و اثر کل هر یک از متغیرها بر متغیر وابسته بررسی شد که نمودار و گام های فرایند تحلیل مسیر به ترتیب در ادامه آورده شده است.

تحلیل مسیر عاملهای مؤثر بر نگرش کارشناسان به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به منظور تحلیل اطلاعات، پس از رگرسیون چندگانه با استفاده از تحلیل مسیر، اثرهای مستقیم، غیر مستقیم

نگاره ۱- نمودار تفکیک شده از مدل علی اولیه تحلیل مسیر

نگاره ۲- نمودار تفکیک شده از مدل علی تحلیل مسیر در گام دوم

جدول ۷- یافته های به دست آمده از تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	B	SEB	Beta	t	sig
بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی	میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی خدمات کشاورزی	۰/۳۵۰	۰/۱۰۵	۰/۳۵۱	۳/۳۲۴	۰/۰۰۱
	میزان تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی بخش خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان	۰/۳۸۶	۰/۱۴۲	۰/۲۸۸	۲/۷۲۴	۰/۰۰۷
	عرض از مبدأ	۱۱/۷۲۲	۲/۹۰۶		۴/۰۳۴	۰/۰۰۰

F=33/467 R²Adj=0/342 R²=0/352 R=0/594

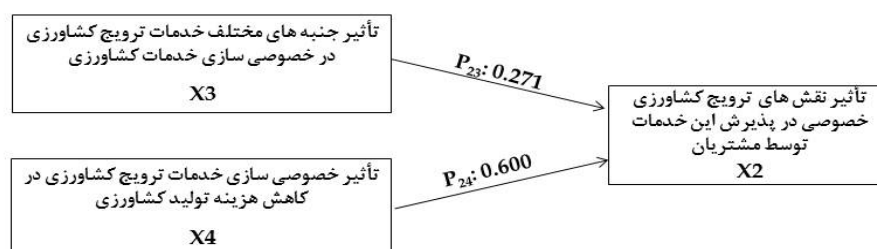
منبع: یافته های تحقیق

این مرحله، متغیر درونزای «X3»، نقش تأثیرگذارتری در تبیین متغیر درونزای «X1» دارد. بنابراین می توان اذعان داشت که توجه به جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی و تأثیر آنها در ایجاد و یا رفع بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی خدمات کشاورزی، بسیار اهمیت دارد؛ در این راستا، می توان گفت که توجه به جنبه های فنی، اقتصادی و اجتماعی خدمات کشاورزی و سازه هایی همچون فعالان نظام خدمات رسانی چه از لحاظ زیرنظام تأمین کننده خدمات و چه از لحاظ زیرنظام مشتری خدمات در کنار توجه به مؤلفه هایی مانند سازو کار، مکانیسم و سطوح نظام خدماتی در ابعاد خرد و کلان و رابطه های کارکردی آن می تواند سازوکاری مؤثر را در مدیریت چالش های پیش روی بخش خصوصی تعریف کند.

معادله علی استاندارد در این مرحله از تحلیل مسیر به شرح ذیل استخراج گردید.

$$Y = 11.722 + 0.351x_3 + 0.288x_2$$

نتایج به دست آمده از تحلیل رگرسیون در این مرحله، نشان داد که میزان ضریب تعیین در این گام، ۰/۳۵۲ برآورد شده است که نشان می دهد، ۳۵/۲ درصد از تغییرهای متغیر درون زا «بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان» توسط دو متغیر برونزای «تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی خدمات کشاورزی» و «تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان» قابل تبیین می باشد؛ از سوی دیگر، با توجه به ضریب های بتا در معادله علی به دست آمده در

نگاره ۳- نمودار تفکیک شده از مدل علی تحلیل مسیر در گام سوم

جدول ۸- یافته های به دست آمده از تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	B	SEB	Beta	t	sig
تأثیر نقش های خدمات کشاورزی خصوصی	میزان تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی خدمات کشاورزی	۰/۴۱۷	۰/۰۵۴	۰/۲۷۱	۳/۴۶۵	۰/۰۰۱
تأثیر خصوصی سازی خدمات کشاورزی در کاهش هزینه تولید	تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید	۳/۳۲۶	۱/۴۹۱	۰/۶۰۰	۲/۲۳۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق

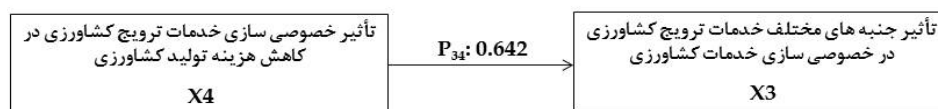
F=130/652 R²Adj=0/675 R²=0/680 R=0/825

کشاورزی، زمینه سازی برای دسترسی بهتر کشاورزان به تسهیلات اعتباری، بهبود زیرساخت های بازاریابی، به کارگیری فناوری های جدید در جهت بهبود بهره وری تولید و به طور کلی، راهبردهایی که منجر به کاهش هزینه تولید با استفاده از خدمات بخش خصوصی شود، می تواند به بخش خصوصی تأمین کننده خدمات کشاورزی در ایفای نقش بهتر به عنوان ابزاری آسان ساز، کمک شایان توجهی کند.

با عطف به نمودار ترسیم شده (۳)، معادله علی استاندارد در این مرحله از تحلیل مسیر به شرح زیر استخراج گردید.

$$Y = 3.326 + 0.271X_3 + 0.600X_4$$

با توجه به ضریب های بتا در جدول (۹)، در این مرحله، متغیر درونزای «X4»، نقش پربرتری در تبیین متغیر درونزای «X2» دارد. بنابراین می توان چنین استنباط کرد، مؤلفه هایی مانند بهبود وضعیت اعتباری کشاورزان، کاهش خطرپذیری تولیدی و سرمایه گذاری در بخش

نگاره ۴- نمودار تفکیک شده از مدل علی تحلیل مسیر در گام چهارم

جدول ۹- یافته های به دست آمده از تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	B	SEB	Beta	t	sig
تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج کشاورزی در خصوصی سازی این خدمات	تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید	۰/۶۰۱	۰/۰۶۲	۰/۶۴۲	۹/۷۰۳	۰/۰۰۰
تأثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج کشاورزی در خصوصی سازی این خدمات	عرض از مبدأ	۹/۳۰۵	۲/۲۲۹	۰/۱۷۵	۴/۱۷۵	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق

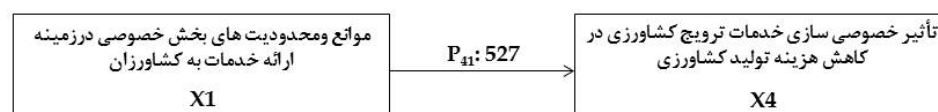
F=96/618 R²Adj=0/605 R²=0/611 R=0/782

های « جنبه های فنی، اقتصادی و اجتماعی خدمات خدمات ترویج و آموزش کشاورزی و مداخله گرهایی همچون فعالان نظام خدمات رسانی و سازه هایی همچون ساختار، سازوکار و سطوح نظام خدماتی در ابعاد خرد و کلان» در فرایند خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی نقشی با اهمیت بالاداشته باشد.

با توجه به نمودار علی نمایش داده شده در بالا، معادله علی استاندارد در این مرحله از تحلیل مسیر، به شرح زیر استخراج شده است.

$$Y = 9.305 + 0.642X_4$$

بنابراین می توان بیان کرد که X4 تأثیر پربرتری در تبیین تأثیر گذاری خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی نمایان می شود می تواند تا حدود زیادی در تبیین تأثیر گذاری

نگاره ۵- نمودار تفکیک شده از مدل علی تحلیل مسیر در گام پنجم

جدول ۱۰- یافته های به دست آمده از تحلیل رگرسیون چندگانه به شیوه گام به گام

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	B	SEB	Beta	t	sig
تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج کشاورزی در کاهش هزینه تولیدی	بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و	۰/۵۶۵	۰/۰۸۲	۰/۵۲۷	۶/۹۱۰	۰/۰۰۰
	آموزش کشاورزی به کشاورزان	۱۵/۳۶۸	۲/۹۲۴		۵/۲۵۶	۰/۰۰۰
منبع: یافته های تحقیق						
F=47/749 R ² Adj=0/282 R ² =0/287 R=0/527						

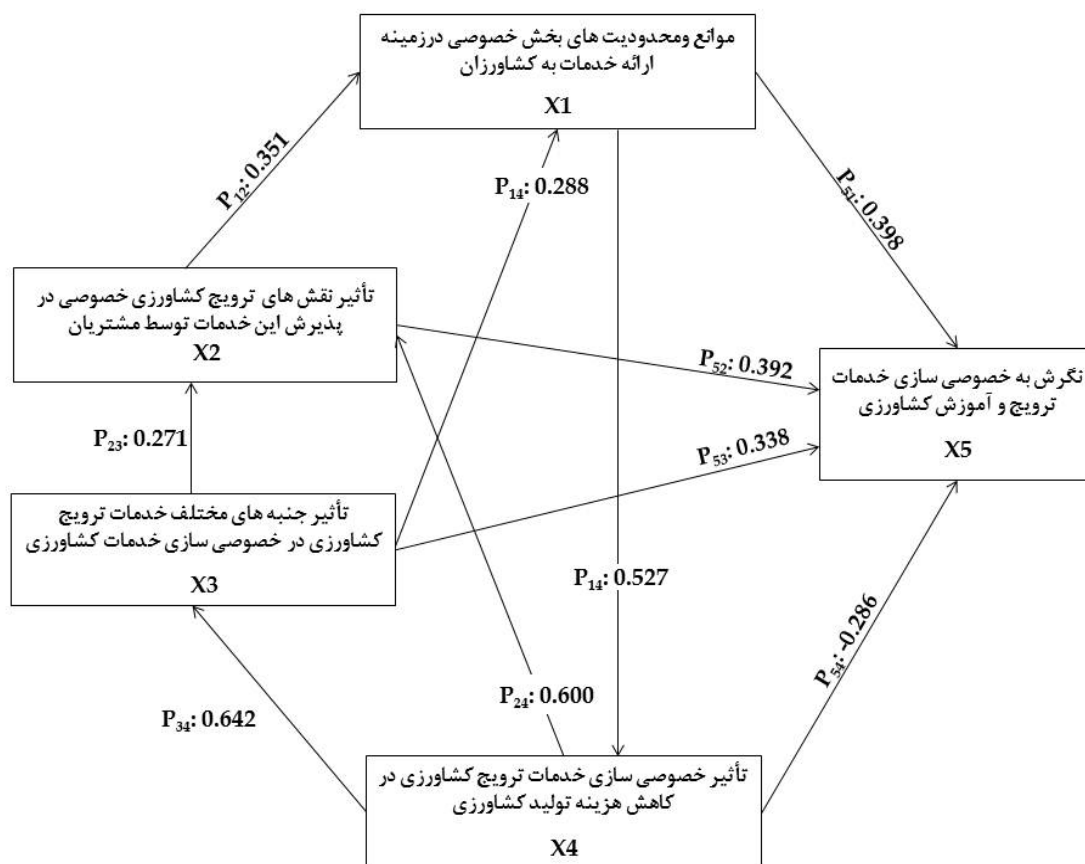
خصوصی، کمبود کارشناسان بومی در بخش خصوصی، تنها مجری بودن بخش خصوصی و دوگانگی و چندگانگی در نظام های توزیع و تأمین نهاده های کشاورزی از جمله چالش هایی هستند که بازدارنده شکل گیری اثرگذاری های مثبت اقتصادی به شکل کاهش هزینه های تولید کشاورزی خواهند شد.

با ترکیب نمودارهای علی فوق، اثرهای مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای برون زا بر متغیر درونزا در مدل علی نهایی زیر عرضه شده است:

با توجه به نمودار ترسیم شده در بالا، معادله علی استاندارد در این مرحله از تحلیل مسیر که تأثیر دیگر متغیرهای برون زا را بر متغیر درونزای «تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید کشاورزی» نشان می دهد، به شرح زیر استخراج شده است.

$$Y = 15.368 + 0.527x_1$$

با توجه به نتیجه به دست آمده می توان گفت، محدودیت هایی مانند نبود اعتبارات مناسب، نبود امنیت شغلی در بخش خصوصی، وجود دیدگاه نامناسب به بخش

نگاره ۶- نمودار تفکیک شده از مدل علی نهایی تحلیل مسیر

جدول ۱۱- نتایج به دست آمده از برآورد الگوی نهایی تحقیق با استفاده از تحلیل مسیر

متغیر	اثرها	مستقیم	غیر مستقیم	کل
X_1	بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان	۰,۳۹۸	-۰,۱۵	۰,۲۴۸
X_2	تاثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان	۰,۳۹۲	۰,۰۸۶	۰,۴۷۸
X_3	تاثیر جنبه های مختلف خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در خصوصی سازی خدمات کشاورزی	۰,۳۳۸	۰,۱۲۹	۰,۴۶۷
X_4	تاثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید کشاورزی	۰,۲۸۶-	۰,۶۹۹	۰,۴۱۳

منبع: یافته های تحقیق

که مسئولان و برنامه ریزان بخش دولتی و خصوصی با اتخاذ تدابیری، زمینه را برای ارتقاء نقش بخش خصوصی در نظام عرضه خدمات فراگیر با تحقق موارد زیر فراهم آورند:

- همکاری همه جانبه بخش دولتی به حذف هرگونه بازدارنده اداری و مالی از سر راه توسعه بخش خصوصی و فرهنگ سازی در بخش دولتی برای بهبود دیدگاه این بخش به فعالیت های بخش خصوصی با هدف پشتیبانی روز افزون بخش دولتی از بخش خصوصی.

- ایجاد وجهه مناسب از بخش خصوصی با مشارکت بخش دولتی و تدوین برنامه های تبلیغات از سوی رسانه های ارتباط جمعی در سطح روستاها.

- ایجاد تنوع در نوع تسهیلات در نظر گرفته شده برای بخش خصوصی با هدف افزایش گزینه های انتخاب آن ها و ترغیب بیشتر آن ها به استفاده از اینگونه اعتبارات.

- تلاش بخش خصوصی در جهت عرضه خدماتی که متناسب با نیازهای فنی و نیز شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بهره برداران باشد.

- عرضه مشوق ها و تخفیف های مناسب در هزینه خدمات کشاورزی عرضه شده برای جلب نظر بیشتر کشاورزان به بخش خصوصی.

- توجه بیشتر به شرایط محلی، ظرفیت سازی و شبکه سازی در بخش کشاورزی با همکاری مشترک بخش دولتی و خصوصی.

- طراحی و تدوین الگوهای نوین خدمات رسانی به کشاورزان با توجه به شرایط کنونی اقتصاد ایران و الزام های آن در آینده و تلاش برای بازتعریف خدمات کشاورزی با توجه به نیازهای حال و آینده کشاورزی ایران.

در بررسی های انجام گرفته و با توجه به جدول (۱۱)، در تبیین مدل علی تحقیق، "بازدارنده ها و محدودیت های بخش خصوصی در زمینه عرضه خدمات ترویج و آموزش کشاورزی به کشاورزان" دارای بیشترین اثر مستقیم، "میزان تأثیر خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی در کاهش هزینه تولید کشاورزی" دارای بیشترین اثر غیر مستقیم و "تأثیر نقش های خدمات ترویج و آموزش کشاورزی خصوصی در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان" بیشترین تأثیر کل را در تبیین نگرش به خصوصی سازی خدمات ترویج و آموزش کشاورزی دارد. این نتیجه بیانگر آن است که موانع و محدودیت های بخش خصوصی از قبیل دوگانگی و چندگانگی نظام های توزیع و تأمین نهاده و درگیری شرکتهای خصوصی در امور مربوط به تأمین نهاده بخصوص عدم تأمین به موقع و مراجعه کشاورزان، عدم ثبات و امنیت شغلی در بخش خصوصی عرضه کننده خدمات کشاورزی، مجری صرف بودن بخش خصوصی و عدم دخالت در تصمیم گیری ها، توزیع نهاده ها (کود، سم) توسط بخش دولتی و عرضه مشاوره های فنی از سوی بخش خصوصی و نداشتن امکانات و تجهیزات (کمبود امکانات و نقدینگی، نبودن امکانات و سرمایه کافی، مشکلات نقلیه ای، عدم مکان های مناسب آموزشی در روستاها)، بیشترین تأثیر مستقیم را در پذیرش این خدمات توسط کشاورزان دارد.

پیشنهادها

پیشنهادات زیر بر پایه یافته های تحقیق و در جهت بهبود وضع موجود در راستای خصوصی سازی خدمات کشاورزی عرضه می شود که در این زمینه تأکید می شود

منبع‌ها

۱. ابراهیمی، ا. (۱۳۸۵). تجارب خدمات مشاوره‌ای خصوصی در ایران و آسیب شناسی آنها، تهران: انتشارات وزارت جهاد کشاورزی.
۲. احمدی، ر. (۱۳۹۳). تحلیل مقایسه‌ای نقش سازمان‌های ترویج دولتی و خصوصی بر پذیرش نوآوری‌های کشاورزی در شهرستان طارم، استان زنجان، فصلنامه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۷(۱): ۴۵-۶۱.
۳. اسکندری، ج و اکبری، م و اسدی، ع و شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۷). تبیین چالش‌های طرح مهندسان ناظر گندم از دیدگاه کارشناسان مسئول طرح استان اصفهان، مجله علمی کشاورزی، ۳۱(۲): ۱۷۵-۱۵۹.
۴. اکبری، م و اسدی، ع و موسوی، س. (۱۳۸۷). تحلیل عوامل بازدارنده طرح مهندسی ناظر گندم، مطالعه موردی استان اردبیل، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۵(۵): ۱-۱۰.
۵. بهتاش، م، ج و آجیلی، ع و اشرفی، پ. (۱۳۸۵). نگرش کارکنان ترویج کشاورزی منطقه شمال غرب خوزستان نسبت به خصوصی سازی ترویج کشاورزی، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۲(۲): ۱۱۱-۱۲۰.
۶. چیدری، م و فعلی، س و پزشکی راد، غ. (۱۳۸۶). اثربخشی خدمات مشاوره‌ای ناظرین طرح گندم به کشاورزان تحت پوشش در استان تهران، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۳(۲): ۷۳-۸۱.
۷. حجازی، ی. (۱۳۷۴). درآمدی بر ارزشیابی فعالیت‌های آموزشی ترویجی تهران، معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهادسازندگی
۸. خاتون آبادی، س.ا. (۱۳۸۷). «تعیین برخی ابعاد خصوصی سازی ترویج کشاورزی از دیدگاه کارشناسان و مروجین کشاورزی، مطالعه موردی استان اصفهان». علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱: ۸۹-۹۷.
۹. دیکسون، ج. (۱۳۸۲). هدف گذاری خدمات کشاورزی برای نظام‌های مختلف بهره برداری، جهت توسعه روستایی و کشاورزی پایدار در ایران، (ترجمه فاطمه نوروزیان)، مجموعه مقالات اولین همایش نظام‌های بهره برداری کشاورزی در ایران (چالش‌ها و راه حل‌ها)، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام‌های بهره برداری با همکاری مؤسسه فرهنگی هنری شقایق روستا.
۱۰. زمانی، غ. (۱۳۸۰). برآورد نیاز بخش عمومی به نیروهای متخصص کشاورزی تا سال ۱۳۹۰، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۹(۳۵): ۱۷۷-۱۹۵.
۱۱. شیعه، ا. (۱۳۷۲). پژوهشی در فعالیت‌ها، کارکردها و خدمات کشاورزی و روستایی ایران، تهران: وزارت جهادسازندگی، مرکز مطالعات و تحقیقات.
۱۲. صدیقی، ح و بگلریان، م. (۱۳۸۳). بررسی نگرش مدیران ارشد سازمان‌های جهاد کشاورزی نسبت به خصوصی سازی ترویج کشاورزی در ایران، مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، ۸(۴): ۱۷-۲۸.
۱۳. ضیایی مهر، م. پناهی، ف. (۱۳۹۵). مدیریت نظام‌های خدمات کشاورزی با رویکرد آسیب شناسی شرکتهای خدمات فنی و مهندسی کشاورزی. تهران: انتشارات سخنوران، چاپ اول.
۱۴. ضیایی مهر، م. پناهی، ف. (۱۳۹۴). تحلیل نقش شرکتهای خدمات فنی و مهندسی کشاورزی در فرایند بهینه سازی فرایند تولید محصولات کشاورزی، اولین کنفرانس بین المللی محیط زیست و منابع طبیعی، موسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی، شیراز. اسفند ۱۳۹۴.
۱۵. غفاری، ف. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت نگرش کارکنان حوزه ستادی وزارت جهاد کشاورزی به خصوصی سازی و عوامل موثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم کشاورزی، دانشگاه تبریز.
۱۶. فرخی، ص و صدیقی، ح. (۱۳۸۴). بررسی نگرش کشاورزان و کارشناسان استان ایلام نسبت به خصوصی سازی ترویج کشاورزی، مجله علوم کشاورزی ایران، ۳۶(۲): ۳۹۹-۴۰۸.
۱۷. فعلی، س و پزشکی راد، غ و چیدری، م. (۱۳۸۶). اثربخشی خدمات مشاوره‌ای ناظرین طرح گندم به

کشاورزان تحت پوشش در استان تهران، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۳(۱): ۷۳-۸۱.

۱۸. کلانتری، خ. (۱۳۸۴). ارزشیابی اثربخشی پروژه‌های انتقال یافته‌ها، چکیده مقالات سمپوزیوم علمی ارزشیابی طرح‌های آموزشی و ترویجی، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری.

۱۹. لشکر آرا، ف. و حسینی، س. م. (۱۳۹۰). بررسی راهکارهای مناسب خدمات رسانی ترویج خصوصی از دیدگاه کارشناسان ترویج حوزه ستادی وزارت جهاد کشاورزی، فصلنامه علمی پژوهشی علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۱(۲): ۸۹-۹۹.

۲۰. قبله، م. (۱۳۹۴). زمینه‌ها و امکانات خصوصی سازی ترویج کشاورزی در ایران از دیدگاه مسوولان و متخصصان، فصلنامه سیاستهای ترویجی، دوره ۷، شماره ۱.

۲۱. محمودی کرم جوان، ج. (۱۳۸۲). تمایلات جهانی در خصوصی سازی ترویج کشاورزی، مجموعه مقالات اولین سمپوزیوم بررسی تجارب و راهکارهای خصوصی سازی ترویج، آموزش و اطلاع رسانی، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری، دفتر برنامه ریزی و هماهنگی ترویج، گروه ارتباطات ترویجی.

۲۲. معاونت طرح و برنامه ریزی جهاد کشاورزی استان همدان. (۱۳۸۵). گزارش آسیب شناسی شرکتهای خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی خصوصی، استان همدان.

23. Albert, H. (2013). Agriculture service systems, a framework for orientation. Eschborn: Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ).

24. Doppler, W. (2000). Technical and Social Systems Approaches for Sustainable Rural Development. Proceedings of the second European symposium of the association of farming systems research and extension in ranada. Germany. Welkershein: Markeral Village. January.

25. Khatoonabadi, A., Nooradin, H and Amini, M. (1999). Problem seeking Greenhouse producers. Report of participatory workshop of greenhouse producers. Esfahan Research and Science Center.

26. Panahi, F and Ziaee mehr, M. (2015 a). Identifying of Barriers of the Private Sector in Providing Agricultural Services to Producers. Cumhuriyet University Faculty of Science Science Journal (CSJ). 36(3): 614-620.

27. Panahi, F and Ziaee mehr, M. (2015 b). Identifying of Barriers of the Public Sector in Providing Agricultural Services to Producers in Agriculture sector in Khuzestan Province Iran, Application of Factor Analysis. International conferences of the new findings on Agriculture, Natural Resources and Environment. Tehran.

28. Rahmani, S. (2002). Thinking in private sector use of agricultural extension public capacities, the first symposium of experience and and solution of extension, education and informing. Deputy of extension.

Factors affecting the attitude of Khuzestan agricultural experts towards the privatization of agricultural extension and education services

F. Panahi¹, M. Ziaee mehr²

1- Assistance Professor, Islamic Azad University, Dezful Branch, Agriculture College, Dezful, Iran

2- Young Researchers and Elite Club, Dezfule Branch, Islamic Azad University, Dezfule, Iran

Abstract

Extension, education and agricultural advisory services, that has been done by the public sector, for failing to perform their assigned functions, the lack of cost effectiveness and performance has been widely criticized while organizations and NGOs providing agricultural extension services can play an important role in increasing agricultural services for the beneficiaries of Agriculture. This study is an applied research using a descriptive and also considered as a quasi - experimental research. The main objective of this study is the identification of factors affecting expert's attitude of the public sector toward privatization of agricultural extension and education services. The population of this study was all 200 agricultural experts in public sector of Khuzestan province. Using the Cochran formula, the number of population sample determined 126. The data collection instrument in this study was a questionnaire; on the other hand, questionnaire validity was assessed as desirable by used of expert panel method, and questionnaire reliability was estimated .92 by used of cronbach's alpha. As a result, the attitude of experts in the privatization of agricultural extension and education service was high. Based on the results of path analysis, the obstacles and limitations of the private sector in providing services to farmer's most direct effect, the impact of privatization of agricultural extension and education services in reducing the indirect costs of agricultural production most indirect effect and the role of private agricultural services in the acceptance of the service by customers "have the greatest impact on attitudes to privatization of agricultural extension and education services.

Index Terms: Public extension, Agricultural education services, Extension privatization, Experts' attitude.

Corresponding Author: F. Panahi

Email: fpanahi55@gmail.com

Received: 17/08/2016 ; **Accepted:** 22/05/2017